

Tvívídd, þrívídd og æðri víddir

MYNDLIST

Geómetría

Gerðarsafn

Listamenn: Ásgerður Búadóttir, Ásmundur Sveinsson, Benedikt Gunnarsson, Eiríkur Smith, Eyborg Guðmundsdóttir, Gerður Helgadóttir, Guðmunda Andrésdóttir, Guðmundur Benediktsson, Hafsteinn Austmann, Hjörleifur Sigurðsson, Hörður Ágústsson, Karl Kvaran, Kjartan Guðjónsson, Kristín Jónsdóttir frá Munkaþverá, Málfríður Konráðsdóttir, Nina Tryggvadóttir, Skarphéðinn Haraldsson, Svavar Guðnason, Sverrir Haraldsson, Vala Enard Hafstað, Valtýr Pétursson og Þorvaldur Skúlason

Sýningarstjórar: Brynja Sveinsdóttir og Cecilie Gaihed

Aðalsteinn Ingólfsson

Tímabil strangflatalistar var merki-
legt millibilsástand í íslenskrumyndlist á 20. öld. Í fyrsta sinn í sögunni lögðu íslenskir myndlistarmenn til hliðar menningarpólítísku flokkadrætti og sameinuðust undir merkjum sömu myndlistarstefnu. Í framhaldinu vakti hópur listamanna í fyrsta sinn athygli á íslenskrumyndlist utanlands og var mæddur af erlendum gagnrýn-

endum sem jafnoki skoðanabræðra sinna á Norðurlöndum. Þar með var íslensk listamannastétt fyrsta sinni orðin gjaldgeng á alþjóðlegum myndlistarvettvangi.

Það er rétt að hafa í huga að hvort tveggja, frumútgáfa strangflatalistarinnar, hollenska hreinstefnan (De Stijl) og síðari afbrigði hennar, sem skaut rótum í París á fimmta áratugnum, studdust upprunalega við ákveðna hugmyndafræði. Báðar útgáfur stefnunar voru andsvör við nýliðnum heimsstyrjöldum, uppskriftir að stöðugleika í kjölfar stríðsóreidu og hörmunga og tilraunir til að skapa merkingarþæra myndlist þvert á landamæri, eins konar Esperantó myndlistar. Á árunum milli stríða vék þessi „félagslega“ meðvitaða hreinstefna smám saman fyrir hreinræktaðri formhyggju (formalisma).

Endanlega úttektin

Það er með ólíkindum hvað það hefur reynst listfræðingum landsins erfitt að brjóta til mergjar þessa íslensku útgáfu strangflatalistar, umfang hennar og eðli. Það reyndi Ólafur Kvaran einna fyrst með sýningu sinni og sýningarbæklingi um Septemberhópin 1990. Strangflatalistin var aftur til umfjöllunar á sýningunni Draumurinn um hreint form á Listasafni Íslands árið 1998 og í Íslenskrumyndlist

Tímabil strangflatalistar var merkilegt millibilsástand í íslenskrumyndlist á 20. öld sem fjallað er um í sýningunni Geómetríu í Gerðarsafni og í bókinni Abstrakt – Geómetría á Íslandi 1950–1960.

MYND/VIGFÚS BIRGISSON

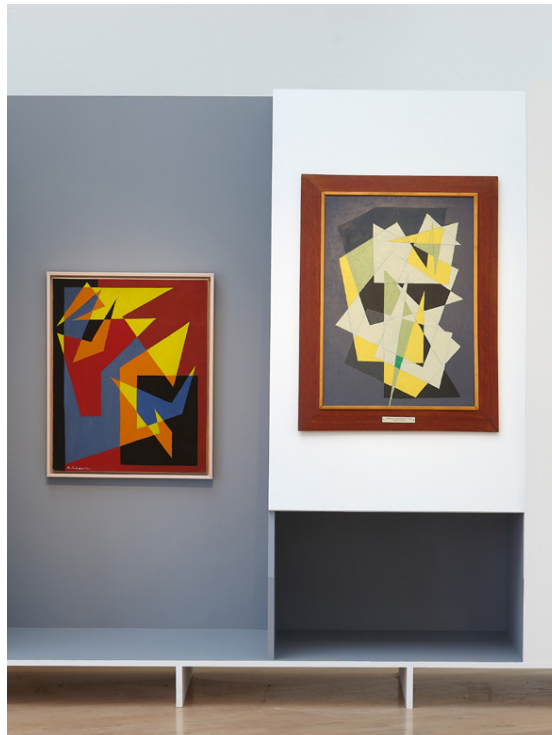
sögu sem út kom árið 2011. Þessa dagana er íslensk strangflatalist enn og aftur í sviðsljósinu í Gerðarsafni, þar sem er haldin viðamikil sýning er nefnist Geómetría, og Veröld gefur út álíka viðamikla bók upp á 266 síður.

Bókin er ein sú glæsilegasta sem gefin hefur verið út um þetta myndlistarfyrirbæri: í henni er fjöldi stórra litmynda af helstu verkum listamanna. Að vísu má setja fyrirvara við birtingu nokkurra verka eftir Ninu Tryggvadóttur, Gerði Helgadóttur og Ásgerði Búadóttur í þessu samhengi, þau verk virðast ýmist vera hluti af aðdraganda eða eftirmála strangflatalistar. Nafnaskrá hefði einnig verið til bóta. Það sem veldur manni hins vegar mestum vonbrigðum er að texti bókarinnar bætir nánast engu við það sem áður kom fram í sýningarskránni sem fylgdi Draumnum og Íslenskrumyndlistasögu. Í rauninni er meira að græða á bókinni um Drauminn, til dæmis er þar með fram fjallað um áhrif strangflatalistar á grafíska hönnun og íslenska byggingarlist. Auk þess sést höfundum nýju bókarrinnar yfir upplýsingar um nýuppgötvada veggmynd Harðar Ágústssonar í strangflatastíl á Siglufirði og fróðlega frásögn af sendinefnd sem fór til Parísar um miðjan sjötta áratuginn til að kaupa verk eftir Herbin og Vasarely, tvö átrúnaðargöð strangflatalistamanna. Frásögn af fyrsta strangflatalistamanni Íslendinga, Ingibjörgu Stein Bjarnason (1901-1977) hefði líka átt erindi inn í þessa bók.

Trúskiptingar

Enn er ósvarað ýmsum grundvallarspurningum sem sækja á þann sem gaumgæfir íslenska strangflatalist. Hvernig vikur því við að hópur ungra myndlistarmanna sem aldrei hafði séð annað en landslagsmyndir og húsmyndir, frelsast á nokkrum mánuðum til myndlistar sem var á skjön við allt það sem þeir höfðu lært og upplifað? Og hvers vegna beindist athygli þeirra að frönsku strangflatalistinni fremur en frjálslegri abstraklist – eða þá verkum Dubuffets – sem nóg var af í París á þeim tíma? Skrifuðu þeir heilshugar upp á hugmyndafræðina sem lá að baki strangflataverkunum sem þeir sáu í París? Eða er það kannski rétt sem manni virðist, að þeir Hörður, Þorvaldur, Hjörleifur og kannski Eiríkur Smith, hafi verið þeir einu þessara listamanna sem litu á strangflatalistina sem eins konar gátt að nýjum (andlegum) sannleik, fremur en einskæra formfræði? Svo sakna ég þess að sjá hvergi umfjöllun um veggmyndagerð þessara listamanna, sem er merkur kaflí í þróunarsögu strangflatalista, allt frá því að hreinstefnumenn í Hollandi mæltu fyrir um nauðsyn umhverfismótunar. Vitað er að þar koma m.a. við sögu listamenn á borð við Hörð Ágústsson, Sverri Haraldsson og Valtý Pétursson.

Samt sem áður gefur lesandinn sér að hér sé komin áreiðanlegasta

Á sýningunni Geómetríu er lögð sérstök áhersla á konur íslensku strangflatalistarinnar, þar á meðal Guðmundu Andrésdóttur sem var einn fremsti listamaður hreyfingarinnar. MYND/VIGFÚS BIRGISSON

Að einu leyti eru hvort tveggja bók og sýning ófullnægjandi, þar sem þau segja ekki allan sannleik um umfang strangflatalistarinnar á Íslandi.

Aðalsteinn Ingólfsson

heimild til þessa um vöxt og viðgang íslensku strangflatalistarinnar, a.m.k. málalistarinnar, sett saman af þeim sem hafa rannsakað hana. Bókin tilgreinir alls 22 listamenn og hafa tveir bæst við Drauminn frá 1998, Valgerður Hafstað og Skarphéðinn Haraldsson. Sennilega er óhætt að líta á fjölda birtra mynda sem vísbendingu um innbyrðis vægi listamannanna í þessari myndlistarsögu, að mati bókarrhöfunda. Niðurstaðan er nokkuð svo fyrirsjáanleg: atkvæðamestir eru þeir Karl Kvaran og Þorvaldur, næst koma Gerður Helgadóttir og Benedikt Gunnarsson, þar næst Hörður Ágústsson, Valtýr Pétursson og Nina Tryggvadóttir.

Fyllri mynd og glæsilegri

Sýningin er svo annar handleggur. Í stað þess að fylgja forskrift bókarrhöfunda, sérfræðinganna, draga sýningarstjórar upp mynd af strangflatalistinni sem er nokkuð frábrugðin niðurstöðu bókarinnar. Í fyrsta lagi er heildarmyndinni hnikað með því að bæta inn, án skýringa, listamönnum sem til þessa hafa ekki opinberlega verið

tengdir við strangflatalist, t.d. Kristínu Jónsdóttur frá Munkaþverá, Málfríði Konráðsdóttur og Eyborgu Guðmundsdóttur. Í staðinn er slaufað ágætum verkum Gunnars S. Magnússonar, sem finna má í bókinni. Síðan fá nokkrir listamenn, Hafsteinn Austmann, Sverrir Haraldsson og Kjartan Guðjónsson, minna vægi á sýningunni en í bókinni, aðeins eitt verk á mann. Þá eru fleiri verk eftir Guðmundu Andrésdóttur til sýnis en alla aðra, sem vekur upp margar spurningar, einkum þar sem flest þessara verka eru, satt best að segja, lítilla sæva. Á sama tíma fækkar verkum mättarstólpanna, Karls og Þorvalds. Í ofanálág líður sýningin fyrir uppsetningargalla, merkingar á verkum eru víða í skötulíki og sú ráðstöfun að koma flestum þrívíddarverkum fyrir á gólfu, en ekki í augnhæð, er vægast sagt truflandi.

Að einu leyti eru hvort tveggja bók og sýning ófullnægjandi, þar sem þau segja ekki allan sannleik um umfang strangflatalistarinnar á Íslandi. Það er deginum ljósara að hennar gætir á tímabili í verkum listamanna sem hingað til hafa ekki verið orðaðir við óhlutbundna list, t.d. Snorra Arinbjarnar, Sigurðar Sigurðssonar og Einars G. Baldvinssonar, og nokkurra jafnaldra hinna „viðurkenndu“ strangflatalistamanna, Bjarna Guðjónssonar, Bjarna Jónssonar, Drífu Viðar, Jóns B. Jónssonar, Svölu Þórðardóttur og Kristínar Þorkelsdóttur. Og fyrst Eyborg Guðmundsdóttir er hér verðskuldað sýnd í þessu samhengi, er engin leið að horfa fram hjá verkum Vilhjalms Bergssonar frá sjötta og sjöunda áratugnum. Sé tekið tillit til allra þessara listamanna, verður saga íslenskrar strangflatalistar bæði fyllri og glæsilegri en áður hefur verið talið. ■

NIÐURSTAÐA: Glæsilegt framtak, en ófullnægjandi.

ÆVAR Í NEXUS

Við fögnum nýrri bók, *Drengnum með ljáinn*, í Nexus á morgun kl. 14.00.

Upplstur, happdrætti, nammi og dúndurafsláttur. Verið öll hjartanlega velkomin.

LANDSINS MESTA ÚRVAL BÓKA

Bókabúð Forlagsins | Fiskislóð 39 | www.forlagid.is